

Cumhuriyet'in Kuruluş Dönemi Türkiye'sinde Turizm Faaliyetleri

Tourism Activities in Turkey in the Establishment Period of the Republic

Erkan DAĞLI* - Mehmet Bahadır KALIPÇI**

*Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Merkezi, 07000, Antalya.

E-posta: erkandagli@akdeniz.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3986-4781

** (Sorumlu Yazar) Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Manavgat Meslek Yüksekokulu, 07600, Manavgat, Antalya.

E-posta: bkalipci@akdeniz.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7310-890X

MAKALE BİLGİLERİ

Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 23 Haziran 2023

Birinci düzeltme: 24 Ağustos 2023

İkinci düzeltme: 14 Eylül 2023

Kabul: 18 Eylül 2023

Anahtar sözcükler: Atatürk dönemi, Turizm faaliyetleri, Türk Seyyahin Cemiyeti, Reşit Saffet Atabinen.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 23 June 2023

Resubmitted: 24 August 2023

Resubmitted: 14 September 2023

Accepted: 18 September 2023

Key words: Atatürk era, Tourism activities, Turkish Society of Travellers, Reşit Saffet Atabinen.

ÖZ

İnsanların bir bölgeden başka bir bölgeye hareket etmesi kapsamında yapmış oldukları seyahat hareketleri ilk insana kadar dayandığı için turizm kavramının geçmişi de insanlık tarihi kadar eskiye dayanmıştır. XIX. yüzyılda Batı'da meydana gelen sanayi devrimiyle ulaşım araçlarında yaşanan gelişmeler insanların toplu, ekonomik ve güvenli bir şekilde başka coğrafyalara seyahat etmelerini kolaylaştırmıştır. Osmanlı Devleti de Batı'da ortaya çıkan turizm ve seyahat olgusundan yararlanmak için önemli adımlar atsa da istenilen kazanımı sağlayamamıştır. 1923 yılında Cumhuriyet ile Atatürk, tanıtım ve propaganda faaliyetleri için Türk Seyyahin Cemiyetini görevlendirmiştir. Atatürk, ülkenin doğal ve tarihi zenginliklerini dünyaya tanıtmak ve modern-demokratik Türkiye'yi bu sayede dünya vitrinine çıkarmak için turizm sektörünü önemli bir araç olarak görmüştür. Bu çalışmanın amacı, Atatürk döneminde turizm alanında ne gibi adımlar atıldığını ve bu adımların ülke tanıtımına ve gelir anlamında ne kadar katkı sağladığını ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın ana kaynağını arşiv belgeleri başta olmak üzere, dönemin turizm faaliyetlerini ortaya koyan ikincil kaynaklar oluşturmaktadır.

ABSTRACT

Since the travelling movements of people within the scope of moving from one region to another region date back to the first human beings, the concept of tourism is as old as the history of humanity. With the industrial revolution that took place in the West in the XIXth century, developments in means of transport made it easier for people to travel to other geographies in a collective, economical and safe way. Although the Ottoman Empire took important steps to take advantage of the tourism and travel phenomenon emerging in the West, it could not achieve the desired gain. In 1923, with the Republic, Atatürk commissioned the Turkish Traveller Society for promotional and propaganda activities. Atatürk saw the tourism sector as an important tool to introduce the natural and historical richness of the country to the world and to bring modern-democratic Turkey to the world showcase. The aim of this study is to reveal what steps were taken in the field of tourism during Atatürk's reign and how much these steps contributed to the promotion of the country and its income. The main source of the study consists of archival documents and secondary sources revealing the tourism activities of the period.

GİRİŞ

Turizm, dinlenme veya iş amaçlı olarak bir yerden belli bir bölgeye yönelen insani faaliyetler bütünü olarak tanımlanmıştır. İnsanların yeni yerler görme arzusuyla seyahat etkinliklerinin artmasıyla ortaya çıkan kültürel, sosyal, ekonomik ve teknolojik öğelerin karmaşık bir bütünü oluşturmuştur. Dünyada modern anlamda

siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel etkenlerle yapılan turizm faaliyetleri XIX. yüzyılın ortalarında görülmeye başlanmıştır. Çağdaş turizm tanımı, ilk olarak 1942 yılında İsviçreli ekonomistler Walter Hunziker ve Kurt Krapf tarafından formüle edilmiş ve tanımlanıp açıklanmıştır. Bu tanıma göre; "Sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı hiçbir uğraşta bulunmamak koşulu ile ya-

bancuların geçici süre kalışlarından doğan olaylar ve ilişkilerinin tümü turizmdir” (Emir ve Esen 2012).

Anadolu havzası doğu ile batıyı birbirine bağlayan konumundan dolayı tarih boyunca birden fazla köklü medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu birikim aynı zamanda Anadolu’da önemli dini mekânların ortaya çıkmasına neden olduğu için seyyahların ilgi odağına dönüşmüştür. İnsanlık tarihi kadar eski bir kültür beşiği olan Anadolu coğrafyası hem yeraltı hem de yerüstü zenginliklerinden dolayı birçok medeniyetin ilgi odağı olmuştur.

Anadolu’da hâkimiyet kuran Selçuklular önemli yollara kervansaraylar inşa ederek ticareti canlı tutmuş ve aynı zamanda yabancı gezginlerin konaklama ihtiyacını karşılamıştır. Osmanlı devleti özellikle de İstanbul’u fethedip Doğu Roma’yı yıkınca bütün Batı’nın dikkati Anadolu’ya yönelmiştir. Batılı gezginlerin İstanbul merkez olmak üzere Anadolu’ya olan ilgileri artmıştır. XVI. yüzyıla kadar uzanan eski seyahatnameler bu ilginin göstergesi olmuştur. Batılıların bu ilgisi sadece İstanbul’u meraktan olmamış, dini, ticari ve bilimsel amaçlarla da doğu coğrafyasına seyahatler düzenlenmeye başlamıştır. İstanbul’daki tarihi kültürel zenginliklerin yanında, Anadolu’daki dinsel bölgeler ve Ege kıyısı ile antik kentler Anadolu’nun önemli bir destinasyon olmasını sağlamıştır. Anadolu coğrafyasının değişik noktalarına at sırtında bavullar ile yapılan bu yolculuklar turizm hareketleri olarak değerlendirilemeye de turizmin ilk emareleri olarak yorumlanmıştır. Osmanlı havzasına çağdaş manada turistik geziler 1863 yılında “*Sergi-i Umum-i Osmanî*” adını taşıyan serginin açılışı dolayısıyla başta Avusturya olmak üzere çeşitli ülkelerden turistlerin gelmesi ile yaşanmıştır (Avçıkurt vd. 2009).

Cumhuriyet’in kuruluş döneminde Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa Millî Mücadele’yi başlattığı 1919 yılından itibaren basın-yayın ve propogandayı ön planda tutmuştur. Özellikle de Kurtuluş Savaşı’nın haklı bir mücadele olduğunu, amaçlarının Batılı devletlerle savaşmak olmadığını, aksine emperyalistlerin sömürüsüne karşı olduğunu dünyaya duyurmak adına yabancı basına demeçler vermiştir. Batı’nın bir avuç çılgin Türk

diye tanıttığı ekibin aslında barışı savunan azimli Türkler olduğunu dünyaya duyurmak için basın-tanıtım hamlelerini en iyi şekilde kullanmıştır. Bu süreçte Anadolu’nun tarihsel, kültürel, sosyal ve dinsel zenginliklerinin tanıtılması da göz ardı edilmeyerek, Mustafa Kemal Paşa ile röportaj yapmaya gelen yabancı gazetecilere Anadolu hakkında belgesel niteliğinde haberler yaptırılmıştır (Güleryüz 2022).

Kısıtlı imkânlarla sahip olan genç Türkiye Cumhuriyeti her alanda olduğu gibi turizm konusunda da ülkeyi ayağa kaldırmak için değerli çalışmalara imza atmıştır. Auguste Comte; “*Bir bilimi anlamamanın en iyi yolunun, onun tarihini anlamak olduğunu ileri sürmüştür*” (Ural 2006). Anadolu coğrafyasında Osmanlı Devleti’nden sonra Ankara’da 1920 yılında Millî Hükümet kurulmuş ve ülkeyi tekrardan ayağa kaldırmak için önemli inkılaplar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle ülkenin itibarını yükseltmek ve Büyük Millet Meclisi’nin çalışmalarını ulusal ve uluslararası sahada duyurmak için 1920 yılında İcra Başkanlığına bağlı olarak “*Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet Umumiyesi*” kurulmuştur. Atatürk, matbuat dairesi ile turizm alanında devlet eliyle birbirini takip eden yasal düzenlemeler yürürlüğe koymak istemiştir. Bu doğrultuda genç Cumhuriyet’in demokratik adımları ile Anadolu’nun tarihi ve doğal zenginliklerinin dünyaya tanıtılması amaçlanmıştır¹.

Bu çalışma, arşiv belgelerinin incelenmesi yoluyla elde edilen verilerle dönemin turizm ve tanıtım uygulamalarının gelişimini tarihsel bir perspektif içinde analiz etmektedir. Cumhuriyet dönemi turizm hareketlerinin incelenmesi, Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihini anlamak için ve turizm sektöründeki gelişmelerin/değişimlerin anlaşılması ve turizmin sosyo-kültürel etkilerinin incelenmesi açısından da önemlidir.

İNCELEME YAKLAŞIMI

Bu çalışma turizmin, Cumhuriyetin kuruluş dönemini içine alan 1923-1939 yıllarını kapsayan

¹ Devlet Arşivleri Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01.104.651.4, 1926. (Bundan sonra B.C.A. şeklinde kısaltılarak verilecektir).

tarihsel süreç içindeki değişimini sistematik ve kapsamlı bir şekilde ortaya koymayı konu edinir. Çalışma ile Devlet Arşivleri Başkanlık Cumhuriyet Arşivi ve dönemin alanyazınından derlenen örnekler ışığında Cumhuriyet dönemi turizm tarihinin Atatürk'ün önderliğinde nasıl bir evrim geçirdiğini daha geniş bakış açısıyla sunmak amaçlanmıştır.

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde turizm faaliyetlerinin incelenmesi, ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihinin anlaşılması açısından son derece önemlidir. Türkiye'de turizm faaliyetlerinin başlangıcı, Cumhuriyet dönemi ile gerçekleşmiştir. Atatürk'ün liderliğinde gerçekleşen modernleşme hareketleri, turizmin gelişmesine de katkı sağlamıştır. Bu dönemde, turizm sektörü ülke ekonomisi açısından önemli bir yere sahip olmuş ve ülkenin tanıtımı açısından da etkili bir araç haline gelmiştir. Cumhuriyet dönemi turizm hareketlerinin incelenmesi ayrıca, turizm sektöründeki gelişmelerin ve değişimlerin anlaşılması açısından da önemlidir. Bu değişimler, turizm sektörüne yatırım yapmak isteyen kişi ve kurumlar için önemli bir rehber niteliğindedir.

Araştırma tasarımı olarak; Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde turizm alanındaki tarihi kaynakları incelemek için arşiv araştırması yöntemi kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına ait resmî belgeler, raporlar, haberler ve diğer ilgili arşiv materyalleri incelenmiştir. Bunun yanında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki turizm hareketlerine ilişkin alanyazın taraması gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan çalışma, tarih alanında sıklıkla kullanılan ve işletme/yönetim/turizm tarihi alanlarında giderek daha fazla tercih edilen nitel bir araştırma yöntemi olan arşiv kaynaklarına dayalı doküman analizi (Berg 2001) olarak tasarlanmıştır. Özellikle devlet arşivleri, ülkenin tarihi ve kültürü hakkında çok sayıda belgeyi barındırır. Cumhuriyet dönemi turizmi gibi belirli bir konu hakkında arşiv araştırması yapmak, o dönemdeki turizm hareketlerini ve politikalarını anlamak için önemlidir. Arşivlerdeki belgeler, o dönemde yapılan yasal düzenlemeler, turizmle ilgili faaliyetler, sektörel gelişmeler ve turizm politikalarına ilişkin bilgiler gibi birçok detaylı bilgi sağlayabilir. Bu sayede, tarihçiler, akademisyenler ve araştırmacılar, geçmiş-

teki turizm hareketlerini daha iyi anlayabilir, bugünkü turizm politikalarının nasıl şekillendiğini ve geliştirildiğini analiz edebilir ve gelecekteki turizm planlaması ve politikalarının nasıl oluşturulabileceği konusunda önemli ipuçları elde edebilir. Çünkü arşiv araştırmalarıyla elde edilen verilerin doğruluğu ve güvenilirliği daha yüksek olmakta ve doğrudan kaynaklardan elde edildiği için araştırmacıların yorumlarına daha az bağlı kalınmaktadır. Bu nedenle, arşiv araştırmalarıyla elde edilen bulguların alanyazına önemli bir katkı sağlaması beklenir (Memiş 2018).

BULGULAR

Araştırma tasarımı dahilinde bu bölümde arşiv araştırması sonucu ulaşılan doküman incelemesi ve alanyazın taramasından çıkarılan sonuçlar sunulmuştur. Bulgular kendi içerisinde; Türk Seyyahin Cemiyeti'nden (1923) Türkiye Turing Kulübü'ne (1930), Türk Tayyare Cemiyeti (1925), Tanıtımla İlgili Faaliyetler ve Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü'nün Faaliyetleri (1926-1939) başlıkları altında sunulmuştur. Bu noktada sunulan sıralamanın, dönemin turizm ve tanıtım faaliyetlerine hareket getiren kurumlara göre değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Türk Seyyahin Cemiyeti'nden (1923) Türkiye Turing Kulübü'ne (1930)

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle beraber sosyal hayatı düzenleme konusunda ciddi çalışma ve yenilikler yapılmıştır. Özellikle de çağdaş Türkiye'nin doğuşundan II. Dünya Savaşı'nın başladığı zamana kadar sosyal ve ekonomik değeri yüksek olan turizm için önemli kuruluşlar hayata geçirilmiştir. Bu kuruluşların başında "*Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*" gelmiş ve adı daha sonra 1923 yılında dernek oluşumu için "*Türk Seyyahin Cemiyeti*" olarak adı değişmiştir. Aktif bir kişiliğe sahip olması, Lozan Barış Heyeti içerisinde yer alması, çok fazla yurt dışı deneyimine sahip olması, birden fazla yabancı dil bilmesi ve Atatürk'ün güvendiği bir isim olması gibi etkenlerden dolayı Reşit Saffet (Atabinen) "*Türk Seyyahin Cemiyeti*"ni kurmakla görevlendirilmiştir. Cemiyet Reşit Saffet (Atabinen) başkanlığında, onun yakın çalışma arkadaşı-

ları tarafından 29 Eylül 1923 yılında kuruluşunu tamamlamıştır. Özel bir yapı olan "*Türk Seyyahin Cemiyeti*" ülkenin içte ve dışta tanıtılması için çalışmalar yürüterek adeta bir devlet kurumu gibi yetkililer için raporlar hazırlamıştır (Evcin 2014; Arslan 2017).

Türk Seyyahin Cemiyeti'nin kurucu Başkanı Reşit Saffet (Atabinen) turizm ve onun değeri hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: "*Az çok terbiye-i fikriyesi olmayan adam turizm yapamaz. Turizm yapan gezdiği yerlerde ya tabiat güzelliklerinden lezzet alacak ya gezdiği yerlerin ahalisinin yaşayışını tetkik edebilecek. Abidelerin kıymetini anlayabilecek incelikte ve kudrette veya hiç olmazsa bunları merak edecek fikre sahip olmalıdır. Turizmin en büyük faydası insana farklı güzellikleri kıyaslamayı öğretmesidir. Turizm, insanın araştırma ufkunu genişletmek, karşılaştırma kabiliyetini büyütmek, okuduğu veya okumadığı şeyleri bizzat görerek okumuş olmakla bilmekliğin farkına varmayı sağlamaktadır. Medeniyet, milletlerin kimliğini kaybetmeksizin diğer milletlerle anlaşması, kaynaşma kabiliyetinin uyanması ve artmasıdır*" (Atabinen 1934).

Cemiyet Başkanı Reşit Saffet (Atabinen) ülkenin turizm gelirlerinin artması için önemli çalışmalar yapmış, bu kapsamda Anadolu'daki turizm destinasyonlarının altyapısının iyileştirilmesini yetkililerden istemiştir. Turizmde alt yapının önemini şu ifadelerle dile getirmiştir: "*İstanbul'un ortası ve büyük anıtları bakımsızlıktan dökülüp ve çökerken, yeşil sahalara milyonlar dökmenin ve resmi daire sarayları yapmanın akıl ve mantıkla bağdaşır yanı yoktur. Ülkenin her tarafında yapı zihniyetinden önce devamlı bakım zihniyetini yerleştirilmelidir.*" Saffet Atabinen, alt yapı konusunda gerekli çalışmalar yapıldığı ve bu konuda önemli bir zihniyet değişikliği yaşandığı taktirde "8 milyonluk Katolik Avusturya" gibi önemli turizm gelirleri elde edileceğini ifade etmiştir. Hatta Türkiye, turizm konusundaki sorunlarını aşabilirse çok farklı ülkeden ve çok fazla nitelikli yabancı misafiri ülke turizmüne çekebileceğini, bu sayede önemli bir gelir kazanacağını vurgulamıştır (Gülersoy 1990).

Cemiyet o zamanlar turizmin adının tam olarak anılmadığı dönemde el ilanları, reklamlar ve tanıtıcı eserler hazırlayarak genç Tür-

kiye Cumhuriyeti'ni tanıtmayı amaçlamıştır. Türkiye'de 1923-1962 yılları arasında turizm alanındaki faaliyetler sonradan *Türkiye Turing Kulübü* adını alacak bu cemiyet tarafından yönlendirilmiştir². İstanbul Valiliği tarafından 1923 yılında onaylanan "*Türk Seyyahin Cemiyeti'nin Nizâm-nâme-i Esâsî*"ye göre cemiyetin amacı ve hedefi şöyle ifade edilmiştir: "*Büyük seyahatler düzenleyerek değerli İstanbul'umuzu ve Bursa gibi önemli şehirlerimizi ve buralardaki tarihi eserleri ve Türk kültürünü yerli ve yabancı vatandaşlara anlatmak ve tanıtmak*"³ (Akçura 2013).

Yukarıda da ifade edildiği üzere bu kurumun adı "*Türkiye Turing Kulübü*" ve sonrasında da "*Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü (TTOK)*" şeklinde güncellenmiştir (Kozak vd. 1997; Yıldız 2011). Yeni tüzüğe göre; "*Türkiye'de gerek karada gerek denizde ve havada her vasıta ile turizmin gelişimi*" hedef olarak konulmuştur (Durgu 2010). Bu zorlu süreçte Mustafa Kemal (Atatürk)'in maddi ve manevi desteği önemli rol oynamış ve turist sayısı hızla artmaya başlamıştır. Belirlenen hedefe ulaşmak için sadece hükümetin değil, İl Özel İdareleri ve belediyelerin de katılımı sağlanmıştır. Avrupa'daki benzer kuruluşların yapılanmasını ve faaliyetlerini de araştırarak daha kapsamlı bir çalışma içerisine girilmiştir (Şahin 2006; İnan 2009).

Bununla birlikte, Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olmasından dolayı bir dizi düzenleme yapılmıştır. Çünkü deniz yolu ile Türkiye'ye çok sayıda turist ülkeye giriş yapmaya başlamıştır. Bundan dolayı *Türk Seyyahin Cemiyeti*'nin başında bulunan Reşit Saffet (Atabinen) deniz yolu ile Anadolu'ya gelen yabancıların daha güvenli seyahat etmeleri için önemli çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda İstanbul'u ziyaret eden yabancı turistlerin limanda ilk karşılaştıkları kayıkçılar, hamallar ve şöförlerin belgesiz ve tarifersiz çalışmalarının önüne geçilmiştir. Cemiyetin istekleri ve yönlendirmesi ile İstanbul Belediye Başkanlığı yetkililerince, ülkeye deniz yolu ile gelen yabancı turistlere kayıkçıların verdiği rahatsızlığın önüne geçilmiş, turistler için düzenli küçük gemiler-

²B.C.A., 490.01.600.77.1, 1923.

³B.C.A., 080.18.15.77.14, 1923.

le kendi gemilerinden karaya aktarma yapılması sağlanmıştır. Yolcuların eşyalarını taşıyan hamallar ve taksiciler için de yeni fiyat listeleri düzenlenmiş, güncel tarife listeleri asılmış ve yük taşıyan hamallar için tek tip üniforma dağıtılmıştır (Gülersoy 1994). Türk Seyyahin Cemiyeti'nin kurulmasından önce İstanbul'u 2 bin ile 5 bin arasında Batılı gezgin ziyaret ederken, 1925 ve 1926 yıllarında gemilerle gruplar şeklinde toplam 11.600 turist ziyaret etmiştir. Ayrıca, bireysel olarak vapurla, trenle ve Suriye üzerinden olmak üzere toplam 45.748 seyyah/gezgin İstanbul ile çevre illeri ziyaret etmiştir (Bekman 2019).

Türk Seyyahin Cemiyeti'nin önemli çalışmalarından biri de *"Batı ülkelerinde olumsuz Türk imajının sürdürülmesinde büyük rol oynayan çevirmen konusu"* üzerine olmuştur. Çevirmenlerin çoğu Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyetin ilk zamanlarında da azınlık ve levanten grubun tekelinde toplanmıştı. Özellikle de Türkiye ve Türklük üzerine olumsuz düşünce içinde olan bu kişilerin turistlere olumsuz söylemleri ciddi sorunlara yol açmıştır. Ayrıca bu kişilerin donanımlı bir bilgiye sahip olmamaları, sadece yabancı dile hâkim olmaları ve yabancı turistlere yalan-eksik bilgi aktarmaları ile fazla ücret almaları turistleri fazlasıyla rahatsız etmiştir (Güleryüz 2022). Çevirmenlerin turistlere şu şekilde asılsız iddalar da bulunduğuna dair şikâyetler alınmıştır; *"Boğaz'daki balıkçı teknelerini uzaktan göstererek içinde direk üstünde gözetleme kulesinde bulunan kişileri kazığa geçirilmiş Rum ya da Ermeni olarak tanıtmışlardır"* (Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 1973) Bu olaylar Avrupa'da tarihsel süreçte yerleşen olumsuz Türk profilini daha da körüklemiş ve batılı turistler için Türkiye olumsuz bir turizm destinasyonu olmuştur (Page 2007).

Türk Seyyahin Cemiyeti bu olumsuzlukların önüne geçmek için birtakım hazırlıklar yapmıştır. Bu kapsamda çevirmenliğin tekelden çıkması amacıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yabancı dil kursları açılmıştır. Cemiyet bünyesinde yetkili sanat tarihçileri ile arkeologlar teorik ve uygulamalı seminerler vermiş ve kursu iyi derecede bitirenlere yetki belgesi verilmiştir. Çalışma belgesi almaya hak kazanan çevirmenlerin alacağı ücret ve çalışma şartları belirli esaslara

bağlanmıştır. Özellikle de turistlere yanlış bilgi aktaran ve fazla para alarak haksız kazanç sağlamaya çalışan çevirmenlerin meslekten men edilmesi kararlaştırılmıştır. Turistlerin tamamen çevirmenlerin dediklerine bağlı kalınmaması için çeşitli dillerde, başta İstanbul olmak üzere turistik mekânların tarihsel sürecini anlatan tanıtım broşürleri basılmıştır. Cemiyetin önemli adımları turistler üzerinde memnuniyet etkisi göstermiş ve çevirmenlerle alakalı şikâyetler ciddi oranda azalmıştır (TTOK 1995). Türk Seyyahin Cemiyeti Türk turizminin gelişmesi ve katma değer oranının artması için belediyeler ile iş birliği içerisinde çeşitli kurslar açarak turizm istihdamını artırmak istemiştir. Yurtdışına eğitim amaçlı gönderilen rehberlerin katkıları ile Batı dillerinden Almanca, İngilizce ve Fransızca afişler, fotoğraflı ilanlar ve tanıtım kartları bastırılarak ücretsiz olarak turistlere dağıtılmıştır (Bekman 2019).

Türk Seyyahin Cemiyetinden önce de ülkeye belli oranda batılı ve doğulu turist gelmiştir. Ulaşım teknolojisinin gelişmesiyle Anadolu coğrafyasına daha fazla turist gelmeye başlamıştır. Türk Seyyahin Cemiyeti Türkiye'ye gelen turistleri sadece misafir olarak görmemiştir. Cemiyetin kuruluş felsefesinde yer alan daha fazla turist daha fazla katma değer, yani turistleri ekonomik kazanım olarak görmüştür. Bu kapsamda esnafın kontrolü, ücret politikasının tarifelere bağlanması ve en önemlisi de vize ile pasaport gibi hukuksal düzenlemelere duyulan ihtiyaçların giderilmesi için önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle de yabancıların turist gibi ülkeye ellerini kollarını sallayarak girmemeleri, bunların gerçekten turist mi yoksa kendi ülkesinde suçlu mu değil mi gibi bilgilere hâkim olabilmek için cemiyet, bakanlıklarla yakın ilişki içinde olmuştur. Türk Seyyahin Cemiyeti'nin kurucu Başkanı olan Reşit Saffet (Atabinen) bu konu hakkında "dışarıdan içeri turizm" tanımını yapmıştır (Atabinen 1934). Bu benzetme ile yabancı misafirlerin ülkeye gelmesinin sadece turistik amaçlı olmadığını, aynı zamanda bu turistik hareketlilik ile Türkiye'nin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal olarak kazanımlara sahip olduğu açıklanmıştır (Bekman 2019).

Türk Seyyahin Cemiyeti 1927 yılında önemli bir faaliyet raporu hazırlamıştır. Cemiyet sadece Avrupalı misafirlere bağlı kalmamak için Amerika, Asya ve Afrika bölgelerindeki turizm seyahat firmaları ile de iş birliği içine girmiştir. Türk turizmini geniş sahalara yayarak katma değer artırılmak istenmiştir (Bekman 2019). Bu çerçevede ülkeye farklı kıtalardan yabancı misafirleri çekmek için pasaport ve vize işlemleri sırasında yaşanan sıkıntılar düzeltilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de konsoloslukları ve elçilik kurumları olmayan yabancı turistlerin vize ve pasaport işlemlerinden dolayı oluşabilecek haksızlıkları en aza indirebilmek için üç yabancı dilde "*Türk Kanunları*" kitapçığı hazırlanmıştır. Bu dönemde yabancı turistlerden "*yol parası/vergisi*" adı altında para alınması turistlerin ciddi tepkilerine neden olmuştur. Gelen tepkiler üzerine yetkililer; "*Türkiye'ye gelip de oturma belgesi alarak, altı aydan az bir sürede oturanlardan hiçbir vergi alınmasın*" şeklinde düzenlemeyi 4 Ağustos 1927 yılında yürürlüğe koyarak sorunun çözülmesini sağlamıştır (Bekman 2019).

Yabancı turistler için gümrük uygulaması 1930 yılında Meclis tarafından güncellenerek "*triptik*" uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulama ile gümrük geçiş belgesi yetkisi, trafik mevzuatıyla da özel yetki ve görevler Türkiye Turing Kulübü'ne devredilmiştir. Böylesine önemli bir yetkinin Turing Kulübü'ne verilmesinin en önemli amacı ise bürokrasi sürecinde tıkanan gümrükten geçiş işlemlerini hızlandırarak Türkiye turizminden beklenen gelirin elde edilmesidir.⁴

Havacılık ile İlgili Kuruluş ve Faaliyetler

Osmanlı'nın son döneminde başlayan havacılık çalışmaları kendisini askeri alanda göstermiş, fakat Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla istenilen başarı elde edilememiştir. Mondros Mütarekesi'nden (30 Ekim 1918) sonra işgal kuvvetleri tarafından bütün askeri alanlarda olduğu gibi havacılık merkezlerinde de tahribatlar yaşanmıştır. Dünya Savaşı'nın ve ardından Anadolu'nun işgal süreci gibi nedenlerle Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine havacılık

sektörü konusunda hemen hemen hiçbir şey aktarılmamıştır (Kaymaklı 1997). Dünyada gelişmişlik göstergesi olan havacılık ve havayolları gibi eylemlerin tarihsel süreci XX. yüzyılın başlarına kadar uzanmıştır. Hava trafiği konusunda uçakla yolculuk ilk kez 1919 yılında Fransa'da daha sonra da 1929 yılında Amerika'da gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise sivil havacılık faaliyetleri ilk defa 1933 yılında "*Havayolları Devlet İşletme İdaresi*" kurumu tarafından yapılmıştır. Ülkeler kendi imkânları ile sivil havacılık alanında adımlar atmaya çalışsa da asıl önemli adımlar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir (Özdemir 1981).

Tam bağımsızlık için Türk Havacılığı'nın önemini bilen Atatürk, 1 Kasım 1924'te Büyük Millet Meclisi'nin İkinci Dönem açılışında ülkenin savunmasında ve gelişmesinde havacılık faaliyetlerinin önemini vurgulayan bir konuşma yapmıştır (Verel 1982). Atatürk'ün özel isteği ve desteği ile Mahmut Celal (Bayar) ve arkadaşları tarafından 7 Aralık 1924'te "*Tayyarecilik Tetkikat Türk Anonim Şirketi*" kurulmuştur.⁵

Ayrıca Atatürk'ün talimatıyla 16 Şubat 1925'te "*Türk Tayyare Cemiyeti*" ismiyle kurulan cemiyet, havacılık konusunda Türk toplumunun dikkatini çekmiş ve kısa sürede çok sayıda üyesi olmuştur. Cemiyetin kurucuları arasında; "*Şakir Hazım, Vecihi Hürkuş ve Hasan İskender Bey*" gibi isimler yer almıştır (Hürkuş 1942; Bahtiyar 2020). Türk Tayyare Cemiyeti Türkiye'de havacılığın gelişmesi için iyi şekilde örgütlenmiş ve kuruluşundan dört ay sonra Atatürk'ün katılımıyla 15 Mayıs 1925 tarihindeki resmi açılışı gerçekleştirilmiştir. Atatürk tarafından yapılan konuşmada şu ifadelere yer verilmiştir: "*...İstikbal göklerde; çünkü göklerini koruyamayan milletler yarınlarından asla emin olamazlar... Her işte olduğu gibi havacılıkta da en yüksek seviyede, gökte seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın. Ey Türk Genci! Kısa zamanda gökte seni bekleyen yerini alacaksın*" (Akdemir 2005).

Cumhuriyet Türkiye'si Türk havacılığının gelişmesi için kısıtlı olanaklara rağmen 1925-1926 yılları arasında Kayseri ve Eskişehir'de uçak fab-

⁴B.C.A., 030.01.18.103.10, 1930.

⁵B.C.A., 030.18.12.60.18.001, 1924.

rikası ile Ankara'da "Akköprü Planör Atölyesi" kurulması için çalışmıştır. Türkiye'de sivil havacılık sektörünün gelişmesi için Atatürk'ün de desteği ile 20 Mayıs 1933'te "Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi" kurulmuştur. Ayrıca bu eylem politikası kapsamında Alman uçak üretim firması olan Junkers ile ortak proje yürütülmüştür (Resmî Gazete 1933). Atatürk'ün Türk Hava Kurumu'na yönelik duyarlığı ve ulusun güvenini belirten; "Bizim Ulusumuz bir kere inanmaya görsün. Ona yaptıramayacağımız, benimsetemeyeceğiniz şey yoktur" ifadesiyle Türk ulusunun azmini ve havacılık alanındaki çabalarından övgüyle bahsetmiştir (Yalçın 2012).

Havacılık sanayi XX. yüzyılın başlarından itibaren dünyada ivme kazanan alanlardan biri olmuştur. Batı medeniyeti yüksek teknolojisi ile ilerleme kaydetmiş ve gelişmiştir. Atatürk de seri üretimin "mihenk taşı" olan fabrikaların önemini çok iyi bildiği için Türk Hava Kurumu'nun amaçlarını 1 Kasım 1926 tarihli konuşmasında şöyle ifade etmiştir: "Havacılık sanayiinin temelini oluşturarak geliştirilmesini sağlamak, havacılıkta ekonomik, askeri, politik ve sosyal önemin anlatılmasını ve anlaşılmasını sağlamak, askeri olduğu kadar da sivil ve turizme yönelik havacılığın gelişimini temin etmek, ilgili alanda gereken araçlarla donanımları hazırlamak, personelin yetiştirilmesini temin etmek, uçan bir Türk gençliği oluşturmaktır" (Kayabalı ve Arslanoğlu 1972; Adıgüzel 2006).

Türk Tayyare Cemiyeti ile Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi Türk havayolu taşımacılığı için örnek kuruluşlar olmuştur. Türkiye'ye havayolu ile gelecek olan turistlerin taleplerini karşılamak, seyahatlerini kolaylaştırmak ve bundan sonrası için teşvik etmek konusunda önemli çalışmalara imza atmıştır.⁶ Havacılık konusunda Atatürk döneminde atılan adımlar Türkiye'nin turizm konusunda geleceğine yön veren önemli bir kuruluş olan Türk Hava Yolları'nın çok sağlam zeminde inşaa edildiğini göstermiştir.

Tanıtım ile İlgili Kuruluş ve Faaliyetler

Turizm her ne kadar sosyo kültürel bir etkinlik olsa da siyasetin ve tarihi yaşanmışlıkların etki-

si altında kalarak şekillenmiştir. Anadolu'nun Türk hakimiyetine girmesiyle Batı'da olumsuz Türk imajı oluşmaya başlamıştır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Batı'dan Anadolu'ya turistten çok din adamı, maceracı, antika kaçakçısı gibi pek çok yabancı gezgin gelmiştir. Büyük bir kısmı misyoner olan yabancı seyyahların İstanbul'a ilk gelişleri 1863 yılında açılan "Sergi-i Umûmî-i Osmânî" zamanında olmuştur. Batılı gezginlerin, seyyahların ve elçilerin yazdıkları Türk imajını uzun süre değiştirmemiştir (TTOK 1995; Çallı 2015).

Mustafa Kemal (Atatürk) 1919-1923 yılları arasında gerçekleşen Millî Mücadele sürecinde propagandaya önem vermiş, bunun için basın yayın yolu ile her açıdan sesini dünyaya duyurmak için mücadele vermiştir. Türkiye için ileride "Bacasız Sanayi" olarak adlandırılacak turizm sektörünün gelişmesi ve yükselmesi için Türk Seyyahin Cemiyeti'ni yetkilendirmiştir. Türkiye, dünya turizm gelirinden hakkına düşen payı almak için birtakım adımlar atmıştır. Bunlar (TTOK 1995);

- Turist rehberlerine yönelik yabancı dil kursları düzenlemek,
- Çevirmenler için rehberlik alanında yeterlilik sınavları yapmak,
- Uluslararası fuar ve sergiler düzenlemek,
- Mevzuatın güncellenmesi sağlamak,
- Bundan önce gayrimüslimlerin çalışma alanını oluşturan bu iki meslek grubu toplumun büyük kesimine de hitap etmeye başlamıştır.

Türklerin Anadolu'ya adım attığı tarihten itibaren Batı dünyasında Türkler hakkında çok olumsuz bir imaj oluşturulmuş ve bu kötü imaj zihinlere kazınmıştır. Örneğin, Mustafa Kemal'e (Atatürk) 28 Ekim 1923 tarihinde ABD'li bir çocuk tarafından yazılan bir mektupta Türklerle ilgili olarak ortaya konulan yanlış kanaatlere 27 Kasım 1923 tarihinde Atatürk şöyle karşılık vermiştir: "Amerika'nın zeki ve çalışkan çocuklarına yegâne tavsiyem, Türkler hakkında her işittiklerine gerçek gözüyle bakmayıp görüşlerini mutlaka ilmî ve esaslî incelemelere dayandırmaya bilhassa önem vermeleridir". Atatürk'ün bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere Batıdaki taraflı Türkiye ve Türk imajına bilimsel verilerle cevap verilmesi

⁶ B.C.A., 490.01.16.82.2, 1933; B.C.A., 080.18.01.02.102.36.2, 1936.

hususunda çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda seyahat acentaları Türk turizminin yurt dışına açılan penceresi gibi görülmüştür. Yabancı acentaların Türkiye pazarına turistleri yönlendirmesi için siyasi ve ekonomik olarak her türlü kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır. Seyyahin Cemiyeti'nin faaliyetleri kapsamında turizmin işlevselliğinin arttırılması ve kötü imajın tersine çevrilmesi için özel olarak yetkilendirilmişlerdir. Batı'da oluşan olumsuz Türkiye imajını yıkma konusunda acentalar, elçiliklerden daha fazla katkı sunmuştur (Şahin 2006).

Tanıtım konusunda seyahat acentaları önemli rol oynamıştır. Osmanlı döneminde Orient Ekspres ve işlettiği oteller ile öne çıkan Wagons Lits Şirketi, Cumhuriyet Dönemi'nde de Cook ile kurduğu ortaklık ile seyahat acentacılığı faaliyetini sürdürmüştür. Seyahat acentacılığı Osmanlı'da önemli bir aşama kaydetmiş ve bu alanda nitelikli kişiler yetişmiştir (Akçura 2013). Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilanından sonra 1925 yılında (National Turkish Tourist Agency) kısaca NATTA olan kuruluş Türkiye'nin acenta sektöründeki ilk önemli temsilcisi olmuştur. NATTA iç turizm hareketliliği için "Milli Türk Seyahat Acentacılığı" unvanını kullanmıştır. NATTA Türkiye'nin önemli turizm destinasyonu olan İstanbul merkezli çalışmalarına başlamış ve Batılı turizm acentalarının Türkiye temsilciğini yaparak çok sayıda Avrupalı misafirin gruplar halinde ülkeyi ziyaret etmesini sağlamıştır. Kuruluş amacı daha çok Batılı turistleri Türkiye turizmine yönlendirmek için çalışmalar yapmak olan NATTA bu amaçla; Şikago Sergisi (1933), Budapeşte Sergisi (1934), Berlin Olimpiyatları (1936), Paris Fuarı (1937) ve New York Sergisi (1939) gibi uluslararası organizasyonlarda yer almıştır (Akçura 2013; Arslan 2017).

Seyahat acentacılığı sektöründe NATTA ile yakın dönemde birden fazla acenta kurulsa da bunlar NATTA'nın elde ettiği başarıyı yakalayamamış ve daha çok iç turizm ekseninde faaliyetler yürütmüşlerdir. 1927 yılında kurularak sektörde on yıl kadar varlık sürdüren "Pasrapid Acentası" daha çok vize, pasaport ve gümrük çalışmalarında bulunmuştur. Ayrıca bilet satış ve rezervasyon konuları üzerinde 1927 yılında "Turkish

Travelling & Tourist Agency" yani TUTTA isimli acenta faaliyette bulunarak Türk turizminin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Akçura 2013).

Ülkenin dini, tarihi, sosyal ve kültürel zenginliklerinin duyurulması için Matbuat Umum Müdürlüğü 1934 yılında İçişleri Bakanlığı bünyesinde yeniden yapılandırılmış ve idari yetkileri artırılmıştır. Bu yetkilerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir (Güleryüz 2022).

- ▶ Türkiye'nin ulusal ve uluslararası etkinliklerinde propogandasını yapmak,
- ▶ Türk basın teşkilatının niteliğinin artırılması için çalışmalar yapmak,
- ▶ Devlet matbaası ve yayın basımı konusunda yürütmeleri denetlemek,
- ▶ Radyo ile film gibi toplumsal hayatı etkileyen iletişim araçlarının faaliyetlerini denetlemektir.

Ayrıca Matbuat Umum Müdürlüğü sadece idari yetkiler ile uğraşmamış Türkiye'nin ulusal ve uluslararası sahalarda tanıtılması için çalışmalar yürütmüştür. Bunun için ulusal düzeydeki etkinliklerde radyo ile basın ağının geliştirilmesi sağlanmış, uluslararası arenada ise donanımlı basın ateşelikleri kurularak ülkenin tanıtılması amaçlanmıştır. Özellikle de Batı'da Türk haber ofislerinin açılması ile Türkiye konulu fotoğraflar ve filmlerin yaygınlaştırılması planlanmıştır. Bu kapsamda tanıtıcı kitapçıkların ücretsiz dağıtılması ve yabancı radyolarda Türkiye hakkında programların yapılması Türk turizmine önemli katkılar sunmuştur⁷.

Matbuat Umum Müdürlüğü 1940 yılında Başbakanlık bünyesinde görev yapmaya başlamış ve daha önce İktisat Bakanlığı birimine bağlı olan "Turizm İşleri İdaresi" 1940 yılında yapılan mevzuat değişikliği ile Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Turizm İşleri İdaresi 1940 yılına kadar İktisat Bakanlığı bünyesinde turizm reklamı konusunda aktif çalışmalar yapamamıştır. Daha çok propaganda birimi gibi faaliyet göstermiştir. Bundan dolayı 1943 yılında Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'nün 4475 sayılı Kanunu ile "Turizm

⁷ B.C.A., 030.01.00.00.104.651.4, 1934.

Dairesi" birimine dönüştürülerek turizm alanında daha etkin rol alması sağlanmıştır. Bu dairenin amacı genel olarak şu şekilde açıklanmıştır: "İç ve dış turizm hareketlerinin millî menfaatlerimize uygun yolda gelişmesi ve yayılması için gereken araştırmaları yapmak. Resmî daire ve teşekküllerle hususî teşebbüsler ve turizm sanat ve meslekleri arasında gaye ve iş birliğini sağlayıcı tedbirleri incelemek. Turizm hareketlerinin ehemmiyetini anlatacak neşriyatı hazırlamak. Umum Müdürlüğünün milletlerarası turizm kurumlarıyla münasebetlerinde alt muameleleri yürütmek. Umum müdürlüğe ait diğer işlerden umumiyetle turizm ile ilgili olanlarla meşgul olmak"⁸ (Arslan 2017).

Türkiye'nin doğası, tarihi ve sosyo-kültürel yapılarının çeşitliliği çok fazla olmasına rağmen, o dönemde turizm sektöründen gerekli gelir sağlanamamıştır. Devlet tanıtım eksikliğini gidermek ve daha çok gelir kazanmak için önce 1943 yılından itibaren "*Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü*" ve 1949 yılından sonra da "*Basın- Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü*" isimleri ile mevzuat değişikliğine gitmiştir. Turizm Umum Müdürlüğü, ülke içinde Cumhuriyet kazanımları ile demokrasinin önemini kavratmak, basın-yayın sektörünün çalışmalarını kontrol etmek, ulusal ve uluslararası alanda turizmi kalkındırmak için faaliyetler yürütmek ve en önemlisi ise basın yayın araçları ile Türkiye'nin uluslararası arenalarda tanıtım ve reklamlarını yapmak için kurulmuştur⁹. Cumhuriyet Türkiye'sinde turizmin kalkınması için çok sayıda mevzuat değişikliği yapılsa da istenilen kazanım yeterince elde edilememiştir. Bu da turizm sektörü için yapılan düzenlemelerin sadece kâğıtta kaldığını ve uygulamada yetersiz olduğu gözler önüne sermiştir. Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü 1949 yılında yetkiler alarak turizm konusunda önemli çalışmalar yapmaya başlamıştır (Güleryüz 2022).

Aslında Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü kurulmadan önce de tanıtım faaliyetleri için önemli adımlar atılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede hükümet desteği ile Türkiye'nin özellikle de Batı'daki olumsuz imajını doğru bilgiler ışığı

ğında değiştirmek ve ülkenin tanıtımını yapmak için 1933 yılında "*La Turquie Kemaliste*" dergisi yayın hayatına başlamıştır. Derginin örnek sayısı İstanbul matbaasında basılmış ve yayın dili Fransızca olmasına rağmen İngilizce ile Almanca'ya da yer verilmiştir. "*La Turquie Kemaliste*" dergisinin kuruluş amacı; "*Memleket haricinde Türkiye'yi tanıttirmayı ve menfi propagandalarla mücadeleyi temin eylemek*" ve "*Ecnebi memleketlerde yapılacak propagandanın vasıtalarını hazırlamak*" olarak tanımlanmıştır. Derginin kurucu başkanı Vedat Nedim'in (Tör) isteği üzerine İçişleri Bakanı'nun imzası ile tüm vali ve belediye başkanlıklarına bir yazı gönderilerek bölgelerindeki turistik ve tarihi eserlerin "*artistik fotoğrafları*" istenmiştir. Bundaki amaç ise genç Cumhuriyet Türkiye'sine ait fotoğraflardan derginin yayın kapağı seçilerek dünyaya tanıtılmak istenilmiştir. "*La Turquie Kemaliste*" dergisi o kadar ilgi uyandırmış ki 119.690 nüsha basılıp dağıtılarak "*Matbuat Umûm Müdürlüğü*"nün diğer yayınlarının toplamından daha fazlaya tekabül etmiştir (Kalemli 2021).

Yabancı ünlü yazar ve gazetecilerin Türkiye'yi ziyaretleri kapsamında ülkeye gelen misafirlerle ilgilenme görevi "*Matbuat Umûm Müdürlüğü*"nün yetkisine verilmiştir. Ayrıca matbuat müdürlüğünün başkanlığında uluslararası etkinliklere çok sayıda gazeteci götürülerek "*Fotoğraflarla Türkiye*" ve "*Turistik Türkiye*" temalı ülkeyi tanıtıcı faaliyetlerde bulunulmuştur. Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü tarafından "*La Turquie Kemaliste*" dergisi başta olmak üzere tanıtıcı kitaplar, el broşürleri, Anadolu temalı fotoğraf albümleri ve turistik masa takvimi ile posta kartları ülkenin tanıtıcı faaliyetleri kapsamında hazırlanmıştır. Bu kapsamda örneğin 1946 yılında dört bin adet basılan "*Turkey- Fotoğraflı Albüm*", isimli eser Türkiye'yi tanıtmaya amacıyla hazırlanmıştır¹⁰.

Türkiye'de turizm konusundaki çalışmalar ilk zamanlar Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün çalışmalarıyla sınırlıyken, 1940'lı yıllardan itibaren yerel idarelerde turizm sektörü için örgütlenme yoluna gitmiştir. Turizm örgütlenmesi kapsamında; "*İstanbul Belediyesi Turizm*

⁸ B.C.A., 030.01.00.00.104.651.4.16, 1943.

⁹ B.C.A., 030.01.00.00.104.6514, 1949.

¹⁰ BB.C.A., 030.01.00.00.104.651.446, 1946.

Şubesi, Bursa Belediyesi Turizm Şefliği, İzmir Fuar Kültür Park ve İzmir Belediyesi Turizm Müdürlüğü" gibi yerel oluşumlarda önemli çalışmalar yapmaya başlamıştır. Örneğin yerel turizm etkinliği kapsamında İzmir Fuar Kültür Park Müdürlüğü ile İzmir Belediyesi Turizm Müdürlüğü tarafından tarihi İzmir Fuarı düzenlenmiş ve bu amaçla demir yolları indirimli bilet kampanyası yaparak iç turizm de önemli bir hareketlilik yaşanması sağlanmıştır. Yerel turizm oluşumları kapsamında İstanbul'da "Otelciler ve Hancılar Cemiyeti" örgütlenme yoluna giderek gelen yabancı misafirlere belli standartlara bağlı kaliteli konaklama hizmeti vermek için çalışmalar yapmıştır. Bu oluşumlar Türk turizmine olumlu yansımış ve Türkiye turizm konusunda yabancı turistler için önemli bir seçenek olmaya başlamıştır. Olumlu gelişmeler İkinci Dünya Savaşı nedeniyle turizm sektörü için ayrılan bütçe savaş ihtimaline karşı aktarılamamış ve turizm sekteye uğmak zorunda kalmıştır (Köfteoğlu ve Karabulut 1998).

Turizm Umum Müdürlüğü ve yerel oluşumların ivmeli çalışmaları ekseninde 1940 yılında "Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF)" isimli turizm eksenli öğrenci örgütlenmesi kurulmuştur. TMTF'nin amacı dış ülkelerdeki yabancı öğrenci gruplarını gezi ve etkinlik amaçlı Türkiye'ye çekmesi için oluşturulmuştur. Bu cemiyet, Türk öğrenciler ile yabancı öğrenciler arasında etkileşimi artırarak bir nevi fahri kültür-turizm elçileri gibi hareket etmeleri için etkinlikler yapmıştır. Dünyada gençlik hareketleri, sosyo-kültürel unsurların başka ülkelere taşınması açısından önemli rol oynamaları ülkelerin bu oluşumlara destek vermesine neden olmuştur. TMTF cemiyeti Türk turizmi ile seyahat acentacılığı için bir eğitim kurumu gibi hareket etmiştir. Türk gençlerini, yabancı gençlerle nasıl iletişim kurmaları ve ülkelerini en iyi şekilde nasıl temsil etmeleri gerektiği konularında eğitmiştir. "Türkiye Milli Talebe Federasyonu" turizm konusunda önemli çalışmalarından dolayı "Türk Turizm Komisyonu ve Turizm Danışma Kurulları"nın çalışmalarında yer alarak dikkatleri üzerine çekmiştir (Köfteoğlu ve Karabulut 1998).

Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü'nün Faaliyetleri (1926-1939)

"Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü"nün kuruluş felsefesinde turizm ve kültürel faaliyetler ön plana çıksa da ülkenin modern bir kimliğe bürünmesi için ulusal ve uluslararası önemli etkinliklerin başında olmuştur. Bu çerçevede kuruluş amacı şu şekilde açıklamıştır: "Motorlu taşıt giriş çıkışında gümrük ayrıcalıklarını güvence altına almak, turizmi geliştirmek ve bu şekilde toplumun yaşam düzeyini yükseltmek, çarpık şehirleşmeyi önlemek, estetik değeri olan yapıları restore etmek, ülkenin tarihsel ve arkeolojik yapılarını korumak, yapıların tarihsel dokusunu bozmadan çağdaş bir işlev kazandırarak yaşatmak, otomobil sporlarını geliştirmek, maddi kazanç amacı gütmeksizin bütün kârını tekrar Türk Milleti'ne harcamayı hedef edinmişti" (Tören 2014).

Turizmi devamlı kılmak ve teşvik etmek için 7 Eylül 1920'de 2608 sayılı "Tarife Kanunu'yla" bir ilk yaşanmışsa da ilerleyen süreçte ortaya çıkan eksiklikleri gidermek adına yeni düzenlemeler de yapılmıştır (Resmî Gazete 1920). Örneğin, bu düzenleme ile kendi araçları ile seyahat eden turistlerin Türkiye'ye giriş yapabilmeleri için TTOK tarafından "Gümrük Geçiş Karnesi" düzenlenmiştir. Ülkeye araçla giriş yapan turistleri gümrük uygulamaları hakkında bilgilendirmek için "Yolculara Bilgi" isimli bröşür hazırlanmıştır. Bu kitapçıklar gelen turistlerin yoğunluğuna göre İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak basılmış ve sınırdan giriş yapan turistlere ücretsiz dağıtılmıştır (Cumhuriyet Halk Partisi 1938).

Türk Seyyahin Cemiyeti 1930'lu yıllarda isim değişikliğine giderek "Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü" (TTOK) olarak faaliyetlerini genişleterek devam etmiştir. Çağdaş bir ülke olmayı hedefleyen Türkiye'nin öncü kurumlarından biri olarak yurtiçi ve yurtdışında tanıtıcı broşörler, afişler, dergiler, takvimler, makaleler, manzara ve tarihi fotoğraflar hazırlayarak ilklere imza atmıştır. Turing Kulübü Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, önemli bir ihtiyacı karşılayarak turizm, kültür-sanat ve otomobil alanlarında, bir devlet kurumu gibi görev yapmıştır. Beynelminel kültür-turizm etkinlikleri ve otomobil sporu faaliyetlerinin yıllık kongrelerine ve yönetim meclisi toplantılarına TTOK'de temsilci olarak katılmış-

tır. TTOK'un ilk faaliyetleri şu şekilde özetlenmiştir (TTOK 2023); *"Türkiye'nin ilk tanıtım afişleri, ilk şehir rehberleri, ilk müze broşürleri, ilk karayolları haritası Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından basılmış; ilk dil kursları açılmış, ilk tercüman rehber sınavları yapılmış, ilk turizm incelemeleri yazılmış ve yayınlanmış, turizm kongre ve konferansları düzenlenmiştir"*.

İstanbul'da yabancı turistler genelde Osmanlı'dan kalma gösterişli sarayları ziyaret etmek istemişlerdir. TTOK Başkanı Reşit Saffet Atabinen turistlerin bu isteğini yakın ilişki içinde olduğu Atatürk'e aktarmış ve Türk turizminin gelişmesi için 31 Mayıs 1930 tarihinde Atatürk'ün onayı ile Dolmabahçe Sarayı turizme açılmıştır. Çünkü Atatürk, Türkiye'nin tarihi ve kültürel zenginliklerinin dünyaya tanıtılması ve gelen turistlerin ilgilerini artırmak için bu tarz talepleri olumlu karşılamıştır (Şahin 2006).

Turistlere yönelik çarşı ve pazarda herhangi bir olumsuzluğun yaşanmaması için TTOK ve İstanbul Belediyesi'nin iş birliğiyle Sandal Bedesteni'nde 1931 yılında yerli mallara özgü bir serginin açılmasına karar verilmiştir. Bu sergide sunulan el emeği Anadolu'ya özgü ürünlerin gerçek ve uygun fiyata satılarak yabancı turistlerin kandırılmalarının önüne geçilmiştir. TTOK'un girişimleri ile ABD'li sinema ve film firması "Fox" tarafından 1931 yılında İstanbul'dan Ankara'ya uzanan bölgelerin filmini çekerek Avrupa'da yayınlanması sağlanmıştır (TTOK 1931).

Türkiye'ye ait eski eserler, önemli turizm destinasyonlarına ait fotoğraf albümleri, tanıtıcı afiş ve broşürler gibi ülkeyi tanıtıcı malzemeler İtalya-Milano ve Fransa-Paris fuarlarında 1932 yılında katılımcıların beğenisine sunulmuştur. Prag'da düzenlenen *"Uluslararası Turizm Birliği"* nin yıllık toplantısına ve Budapeşte'deki *"Uluslararası Turizm Merkezi Meclisi"* nin yıllık toplantısına TTOK yetkilileri de davet edilmiştir. Budapeşte'de bu etkinlik kapsamında *"Türk-Macar Turizm Komitesi"* ile Milano şehrinde *"Türk-İtalyan Turizm Heyeti"* kurularak ülkelerin turizm konusunda iş birlikleri artırılmak istenmiştir. Türkiye'nin Avrupa'da tanıtılması için; *"Viyana, Milano, Roma, Floransa ve Bükreş"* gibi Batı'nın önemli şehirlerinde TTOK aracılığıyla kongreler düzenlenmiştir. Lahey, Ro-

ma, Paris ve Londra'da toplanan turizm kongrelerine TTOK katılım sağlamış ve 1930 yılında bu kongrelerde ele alınan konular ekseninde *"TTOK Belleteni"* isimli bir dergi çıkarmıştır. Dergi, turizme yönelik "rehber niteliğinde" yayınlar yapmaya başlayarak, ilerleyen süreçte bilimsel bir dergiye dönüşmüştür (Şahin 2006).

Türk turizmine özel bir kurum olan *"Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü"* belirli kurallara göre uzun süre yön vermiştir. Turizmin devamlılığını ve verimliliğini artırmak için 29 Mayıs 1934'te 2443 Nolu *"İktisat Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun"* ilan edilerek, *"İktisat Bakanlığı"* bünyesinde "Türk Ofisi" biriminin altında "Turizm Bürosu" adında yeni bir şube oluşturulmuştur (Resmî Gazete 1934). Bu yeni Turizm Bürosu ile ulusal ve uluslararası etkinliklerde propoganda yapmak, ülkeyi tanıtıcı yayınlar hazırlamak ve ülkeye gelen turistlere her türlü kolaylığı sağlamak amacıyla hizmete açılmıştır. Önemli çalışmalara imza atan Turizm Bürosu'nun işlemlerini hızlandırmak için 1938 yılında *"Turizm Masası"* kurulmuş ve bu masa daha sonra 1939 yılında Ticaret Bakanlığı'nın bünyesinde Turizm Müdürlüğü olarak faaliyetlerini devam ettirmiştir (Ancaç 2018).

TTOK belediyelerle iş birliği yaparak tercümanlara kurslar düzenlemiştir. Buralardan yetişenler Türkiye'nin yurtdışı tanıtımına katkıda bulunmuştur. Seyahat acentalarının millileştirilmesi konusunda önemli bir aşama kaydedilmiştir. TTOK bu acentaları düzenli olarak denetlemiş hatta kuruluş süreçlerinde dahi girişimcilere destek olmuştur. Gösterilen çabalar kısa sürede olumlu sonuç vermiş ve Türkiye karşıtı olumsuz propagandaların sayısında büyük düşüş yaşanmıştır. Bu faaliyetlerin ekonomiye de yansımaları olumlu yönde olmuş ve sektörde ciddi bir büyüme yaşanmıştır. TTOK Türkiye'yi tanıtıcı ilk afişleri, ilk karayolu haritasını basmış ve dağıtımını üstlenmişti. Turizmle ilgilenen kesimler üzerinde oldukça etkili olmuş ve konuyla ilgili gerek kanuni gerekse uygulamaya yönelik bütün maddeleri yeni bir bakış açısıyla değerlendirilmesine sebep olmuştur (TTOK 1936).

Türkiye'yi gemi ile ziyaret eden turistler, İstanbul'a yaklaştıklarında kendilerine gezi

güzergâhları hakkında küçük info şeklinde bilgilendirme yapılmıştır. Türkiye'ye gelmeden önce uğradıkları limanlarda Türkiye karşıtı propagandalar ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu olumsuzluğun önüne geçmek için TTOK'e bağlı görevliler Çanakkale'den turist getiren vapurlara binerek İstanbul'a kadar onlarla yolculuk ederek ön yargılarını yıkmak ve doğru bilgi aktarmak için rehberlik etmişlerdir. Böylece maruz kaldıkları kara propagandadan onları aydınlatmaya çalışmışlardır. Bunun dışında yine TTOK tarafından turistler için Türkçe konuşma kitabının yanı sıra, günlük ihtiyaç duyulacak Türkçe kelimeler için altı yabancı dilde hazırlanmış cep kitapçıkları turistlere dağıtılmıştır (TTOK 1936).

Turistlerin döviz bozdururken bilerek zarara uğratılmamaları için turist taşıyan gemilerde Merkez Bankası görevlileri ile TTOK temsilcileri görevlendirilmiştir (Altıntaş ve Kurnaz 2007). Türkiye'ye gelen turistler arasında gazeteci, yazar ve politikacıların çok sayıda olması TTOK yetkililerinin yukarıda ifade edilen faaliyetlerine daha da hız vermesine sebebiyet vermiştir. Özellikle üniversite öğrencilerinin ziyaretleri haber alındığında onlara yönelik gerçekleştirilecek karşılama törenlerinin daha da coşkulu yapılması için faaliyetler yapılmıştır. TTOK yetkilileri bu etkinlikler için "Darülfünun Emaneti" ve belediye yetkilileri ile ortak çalışmalar yaparak, ülkeye gelen yabancı gençlerin en iyi şekilde ağırlanması için çaba harcamıştır (TTOK 1936).

Kültür, turizm faaliyetleri ve araba yarışları bakımından uluslararası büyüklükteki önemli organizasyonlardan olan "Uluslararası Turizm Birliği" ve "Uluslararası Tanınmış Otomobil Kulüpleri Birliği" ile "Uluslararası Turistik Propaganda Birliği" gibi toplantılara TTOK yetkilileri Türkiye'yi temsilen katılmıştır. Türkiye, uluslararası alandaki bu etkinliklerde yer alarak, ülkenin kültür-turizm ve tanıtım faaliyetlerine ciddi katkılar sağlamıştır (TTOK 1936).

TTOK kurumunca önemli tanıtıcı dergi ve kitapçıklar yayınlanmıştır. Bu kapsamda 1923-1939 yılları arasında kurum tarafından şu yayınlar hazırlanmıştır: "Turing Kulübü Mecmuası, Yalova Kaplıcaları Hakkında "prospektüs", Türkiye'ye Gelenlere Polis Muamelesine Dair Muhtıra, Renkli

Yeni Afişler, Uluslararası Turizm Kongresi Münasebeti ile Hatıra Pulları, Ankara, İstanbul ve Bursa hakkında Almanca broşürler" (Gülersoy 1990). TTOK, Türkiye'nin kültür turizm konusunda özel bir oluşum olmasına rağmen resmi bir devlet kurumu gibi faaliyetler göstererek büyük bir eksikliği gidermiştir.

SONUÇ

Atatürk önderliğinde Anadolu'nun ortasında gözlerden uzak Ankara'da kurulan Türkiye Cumhuriyeti dünyaya sesini duyurmak ve kendini tanıtmak için turizm önemli bir sac ayağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Genç Cumhuriyet içeride bir yandan yoksulluk, bir yandan eğitimsizlik ve bir yandan da imkânsızlıklarla mücadele ederken, dışarda da yalnızlık politikasından kurtulmak için yoğun mesai harcamıştır. İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun tarihi ve doğal güzelliklerini dünyaya tanıttıp yabancı misafirleri-turistleri Türkiye'ye çekmek için Türk Seyyahîn Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet özel bir dernek olsa da tanıtım, reklam, haber ve temsil konularında ülkenin adeta Turizm Bakanlığı gibi hareket etmiştir. Atatürk, Türk Seyyahîn Cemiyeti'nden yeni kurulan Cumhuriyet Türkiye'si'nin ulusal ve uluslararası sahalarda en iyi şekilde tanıtılmasını istemiş ve ülkenin imajının doğru şekilde anlatılması için yoğun çaba vermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin ekonomik, kültürel, eğitimsel ve siyasi problemlerinin çözümü için çok fazla mesai harcadığı için turizm konusuna yeterince kafa yorulamamıştır. Bu yüzden Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarında tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleri bakımından yeterince zengin olmasına rağmen, turizm kaynaklı maddi katma değeri çok fazla elde edememiştir.

Türk Seyyahîn Cemiyeti'nin adı ve yetki alanları başarılı çalışmaları ile Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü olarak değişmiş ve sorumlulukları daha da artmıştır. TTOK Cumhuriyetin ilk yıllarında çağdaş manada turizm olgusunu geliştirmek için gümrük, pasaport, seyahat, konaklama, tercümanlık ve rehberlik gibi konularda yetersizlikleri gidermek için önemli düzenlemeler yapılmıştır. TTOK ile Türkiye'de otellerin sayısı

artmış konaklama, alışveriş ve turistlerin kalite-güvenli tatil yapmaları için raporlar hazırlanarak yetkililere sunmuştur. Bu cemiyet, bir devlet kurumu olarak yürüttüğü faaliyetlerle dünya turizm örgütleri arasında saygın bir yere yükselmiş ve Türk turizmini önemli ölçüde geliştirmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluşu ile Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türkiye'nin tanıtımına yönelik faaliyetler, dünya çapında görülmeye değer ve gezilmesi gereken bir ülke imajının çizilmesi bakımından etkili olmuştur. Türkiye'nin izlediği barışçıl dış politika, turizm açısından önemli potansiyeli ve bu tanıtım çalışmalarını gören yabancı ülkelerin turizmle ilgili birimleri Anadolu coğrafyasına olan ilginin artmasına ön ayak olmuştur. Bu tanıtım çalışmaları ve etkin pazarlama stratejileri ile 1980'li yıllardan başlamak üzere turizm önemini giderek artırmıştır.

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların alanyazına önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir. Arşiv kaynaklarından elde edilen veriler, daha önce yapılmış çalışmalarda yer almadığı için yeni ve özgün bilgilerin gün ışığına çıkmasına da katkı sağlayacaktır. Bu bilgiler sayesinde mevcut çalışma, turizmin cumhuriyet dönemi tarihine ilişkin bakış açısına daha kapsamlı ve doğru bir perspektif sunacaktır. Çalışmanın en önemli kısıtı; Devlet Arşivleri Başkanlık Cumhuriyet Arşivi ve dönemin alanyazınından derlenen örneklerin kullanılmış olmasıdır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda, uluslararası kaynaklardan farklı bakış açılarıyla değerlendirilmelerin bulunduğu çalışmalardan yapılacak alanyazın taramaları alan yazına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. B. (2006). *Havacılık ve Türk Hava Kurumu*. Ankara: Türk Hava Kurumu Yayınları.
- Akçura, G. (2013). *Türkiye Turizminde 150 Yıl*. İstanbul: OTI Holding Yayınları.
- Akdemir, Y. (2005). Atatürk Dönemi Türk Havacılığı (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Altıntaş, A. ve Kurnaz Ş. F. (2007). Reşit Saffet Atabinen (1884-1965) ve Türk Turizmine Katkıları, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVI (42): 9-36.
- Andaç, F. (2018). *Turizm Hukuku*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Arslan, R. (2017). Türkiye'nin Turizm Politikası (1923- 1960), *Turkish Studies*, 12 (19): 1-16.
- Atabinen, S. R. (1934). *Turizm'in Harsî, Siyasî ve İktisadî Faydaları*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü Neşriyatı.
- Avcıkurt, C., Köroğlu, A. ve Sarıoğlan, M. (2009). Türk Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri. İçinde; Ş. Çavuş, Z. Ege ve O. E. Çolakoğlu (Editörler) *Türk Turizm Tarihi-Yapısal ve Sektörel Gelişim* (ss. 1-14). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bahtiyar, O. (2020). *Vecihi-Kara Tehlike*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 490.01.600.77.1, 1923.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 080.18.15.77.14, 1923.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.18.12.60.18.001, 1924.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.01.104.651.4, 1926.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.01.18.103.10, 1930.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 490.01.16.82.2, 1933.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.01.00.00.104.651.4, 1934.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 080.18.01.02.102.36.2, 1936.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.01.00.00.104.651.4.16, 1943.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.01.00.00.104.651.446, 1946.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.01.00.00.104.6514, 1949.
- Bekman, B. (2019). 1925-1930 Yılları Arasında Turizm Meselesinin İstanbul Şehremaneti Mecmuaları Üzerinden İncelenmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi Şehir Çalışmaları Yüksek Lisans Programı.
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative Research Methods For The Social Sciences*. Boston: Allyn & Bacon.
- Cumhuriyet Halk Partisi. (1938). *On Beşinci Yıl Kitabı*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Çallı, S. D. (2015). Uluslararası Seyahatlerin Tarihi Gelişimi ve Son Seyahat Trendleri Doğrultusunda Türkiye'nin Konumu, *Turizm ve Araştırma Dergisi*, IV (1): 16-31.
- Durgu, Ü. (2010). Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun Türk İmajı ile Batılılaşmaya Verdiği Destek ve Türkiye'ye Kazandırdıkları (1923-1942) (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Emir, G. ve Esen, Ş. (2012). *Cumhuriyetten Günümüze Hükümet Programlarında Turizm (1923-2012)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Evcin, E. (2014). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri, *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55: 36-49.
- Gülersoy, Ç. (1990). Reşit Saffet Atabinen'i Anma Toplantımız, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, LXXIX: 358.
- Gülersoy, Ç. (1994). Ölümünün 29. Yılında Reşid Saffet Atabinen, *Tarih ve Toplum*, XXII (122): 60-73.
- Güleryüz, U. (2022). *Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi*. Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Hürkuş, V. (1942). *Havalarıda*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.

- İnan, B. (2009). Cumhuriyet Dönemi Türkiye Turizmi ve Bir Turizm Modeli Önerisi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalemli, H. (2021). La Turquie Kemaliste Dergisi. Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/la-turquie-kemaliste-dergisi/?pdf=3522/2022>, Erişim Tarihi: 21 Nisan 2023.
- Kayabalı, İ. ve Arslanoğlu, C. (1972). Devlet ve Hükûmet Başkanları ile Türlü Teşekküllerin, Vatan ve Milletin Müdafası ve Türkiye'de Havaçılığın Benimsenmesi Hakkındaki Görüşleri, *Türk Kültürü*, 116: 1-100.
- Kaymaklı, H. (1997). *Havaçılık Tarihinde Türkler II*. Ankara: Kültür Ofset Yayınları.
- Kozak, N., Akoğlan, M. ve Kozak, M. (1997). *Genel Turizm İlkeleri ve Kavramlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Köfteoğlu, F. ve Karabulut, E. (1998). *25. Yılında TÜRSAB, Dünyada ve Türkiye'de Turizm ve Seyahat Acentacılığının Gelişim Tarihi*. İstanbul: Turpres Yayınları.
- Memiş, E. (2018). *Tarih Metodolojisi*. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.
- Özdemir, Y. (1981). *Atatürk ve Türk Havaçılığı*. Ankara: Hava Basımevi.
- Page, S. J. (2007). *Tourism Management: Managing For Change*. Oxford: Elsevier Butterworth Heinemann.
- Resmî Gazete. S.2608. (07/09/1920).
- Resmî Gazete. S.2186. (27/05/1933).
- Resmî Gazete. S.2713. (29/05/1934).
- Şahin, G. (2006). Atatürk Döneminde Batı'daki Olumsuz Türk ve Türkiye İmajını Düzeltme Çabaları ve Türk Seyyahin Cemiyeti'nin Bu Konudaki Çalışmaları, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (3): 137-160.
- Tören, E. (2014). Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun Kuruluşu ve Faaliyetleri Üzerine Bir Sözlü Tarih Araştırması. İçinde; N. Kozak ve O. E. Çolakoğlu (Editörler), III. *Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 368-383). Ankara: Detay Yayıncılık.
- TTOK [Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu]. (1931). *Türkiye Turing Klübü'nün 1930 Senesi Rapor ve Bilançosu*. İstanbul: Türkiye Turing Kulübü Yayınları.
- TTOK. (1936). *Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı (1925-1935)*. İstanbul: Türkiye Turing Kulübü Yayınları.
- TTOK. (1973). *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (1923-1973), TTOK'nın 50. Yılı*. İstanbul: Türkiye Turing Kulübü Yayınları.
- TTOK. (1995). *Türkiye'ye Bir Işıktı Turing 1977-1993 (1-Doğum ve Emekleme)*. İstanbul: Türkiye Turing Kulübü Yayınları.
- TTOK. (2023). <https://www.turing.org.tr/turin-dugun-tarihcesel/>, Erişim Tarihi: 21 Nisan 2023.
- Ural, Ş. (2006). *Pozitif Felsefe*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Verel, O. (1982). *Sabiha Gökçen Atatürk'ün İzininde Bir Ömür Böyle Geçti*. İstanbul: Türk Hava Kurumu Yayınları.
- Yalçın, O. (2012). Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kurumu, *Gazi Akademik Bakış*, 11: 267-292.
- Yıldız, Z. (2011). Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, III (5): 51-67.

Erkan DAĞLI

Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun oldu (2010). Yüksek lisans derecesini Selçuk Üniversitesi'nden Tarih dalından (2013), doktora derecesini de Atatürk Üniversitesi'nden Tarih dalından aldı (2020). Atatürk Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2013). Lisans ve Yüksek Lisans sürecinde Erasmus değişim programları ile Berlin Freie Üniversitesinde eğitim görmüştür. Halen Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Merkezi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanı, tarihtir.

M. Bahadır KALIPÇI

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu (1997). Yüksek lisans derecesini Akdeniz Üniversitesi'nden Turizm ve Otelcilik dalından (2014), doktora derecesini de Alaaddin Keykubat Üniversitesi'nden Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik dalından aldı (2021). Akdeniz Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2010). Akademik kariyerinden önce 1999-2009 yılları arasında turizm sektöründe farklı kademelerde görev aldı. Halen Akdeniz Üniversitesi Manavgat Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları turizm, turizm işletmeciliği, örgütsel davranış, sürdürülebilirlik ve seyahat acentalarıdır.